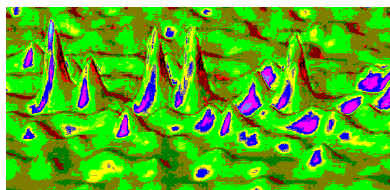

Detekcja światła

Sebastian Maćkowski

Instytut Fizyki

Uniwersytet Mikołaja Kopernika

Adres poczty elektronicznej: mackowski@fizyka.umk.pl

Biuro: 365, telefon: 611-3250

Konsultacje: **czwartek 13-16**

WS 2008/2009

Zakres wykładu

1. fotodetektory działające w oparciu o efekt fotoelektryczny zewnętrzny: fotokomórka, fotopowielacz, detektor wielokanalikowy
 - 1a. budowa i zasada działania, ~~źródła szumów~~, podstawowe charakterystyki
 - 1b. pomiary absorpcji i fluorescencji roztworów, ~~technika lock-in~~, zliczanie pojedynczych fotonów, skorelowane czasowo zliczanie pojedynczych fotonów

WS 2008/2009

Zakres wykładu

2. fotodetektory działające w oparciu o efekt fotoelektryczny wewnętrzny: fotodioda, fotodioda lawinowa, kamera CCD
 - 2a. budowa i zasada działania fotodiody oraz fotodiody lawinowej, typowe charakterystyki
 - 2b. ~~spektroskopia pojedynczych molekuł~~
 - 2c. kamery TFCCD, TTCCD, ICCD, EMCCD
 - 2d. obrazowanie fluorescencji, przekaz energii, monitorowanie procesów zachodzących w czasie rzeczywistym

WS 2008/2009

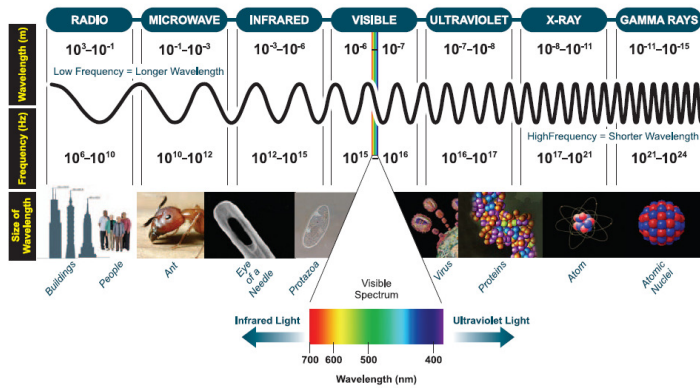
Zakres wykładu

3. kamera smugowa: pomiar zmian spektralnych funkcji czasu
4. rozdzielczość spektralna: monochromatory i pryzmaty; selektywność spektralna: filtry
5. ~~mikroskopia konfokalna i spektroskopia wielokolorowa~~

WS 2008/2009

Światło

WS 2008/2009

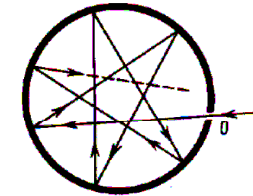

Promieniowanie termiczne

promieniowanie termiczne to najbardziej powszechna forma emisji promieniowania, $T > 0K$

ciało doskonale czarne – pochłania całkowicie padające promieniowanie, niezależnie od długości fali; rozkład widmowy promieniowania zależy jedynie od temperatury

WS 2008/2009

Ciało doskonale czarne

model Rayleigha-Jeansa - opis promieniowania ciała doskonale czarnego w oparciu o elektrodynamikę klasyczną

$$R(\nu, T) = \frac{2\pi\nu^2}{c^2} kT$$

opis Wiena: model empiryczny, w którym dwie stałe otrzymywane były doświadczalnie

$$R(\nu, T) = \alpha\nu^3 \exp\left(-\frac{\beta\nu}{T}\right)$$

WS 2008/2009

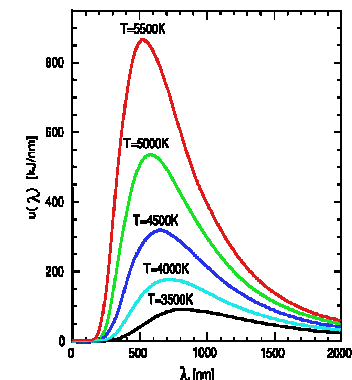
Ciało doskonale czarne

opis Plancka – założenie kwantyzacji energii światła przy statystyce obsadzeń Boltzmanna

$$R(\nu, T) = \frac{2\pi h \nu^3}{c^2} \frac{1}{\exp\left(\frac{h\nu}{kT}\right) - 1}$$

moc wypromieniowana przez CDC: prawo Stefana-Boltzmann

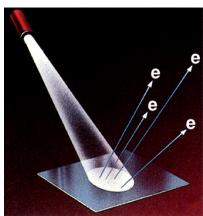
$$R(T) = \frac{2\pi^5 k^4}{15c^2 h^3} T^4 = \sigma T^4$$

WS 2008/2009

Efekt fotoelektryczny

emisja elektronów z powierzchni metalu oświetlanego promieniowaniem elektromagnetycznym

obserwacje: Hertz, Hallwachs, Lenard

liczba wybijanych elektronów jest proporcjonalna do natężenia światła, ale ich energia od natężenia nie zależy

maksymalna energia wybijanych elektronów zależy od długości fali padającego światła: dla światła o większej częstotliwości wartość ta jest większa

Hipoteza Einsteina

za postulatem Plancka:
fala elektromagnetyczna o częstotliwości ν jest strumieniem cząstek (fotonów) o energii $E=h\nu$

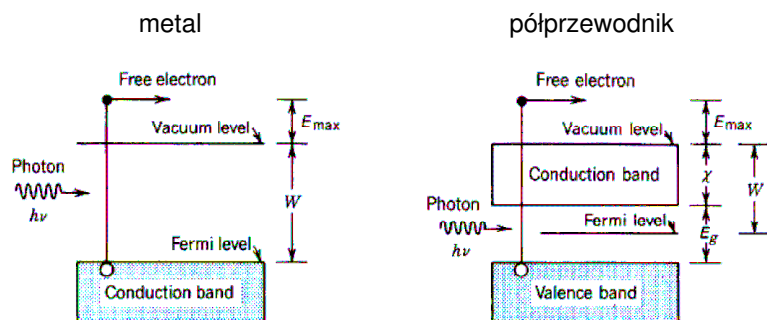
$$h\nu = A + E_{k,max} \quad E_{k,max} = eV_{stop}$$

- jeżeli energia elektronu $E=h\nu$ jest większa od pracy wyjścia A , to elektron może opuścić katodę i w układzie płynie prąd
- wzrost oświetlenia powierzchni katody powoduje wzrost liczby elektronów, a tym samym rośnie wartość prądu nasycenia
- różnicę energii elektron unosi w postaci energii kinetycznej

Efekt fotoelektryczny

efekt fotoelektryczny zewnętrzny – elektron wybijany z metalu bądź z półprzewodnika pod wpływem światła

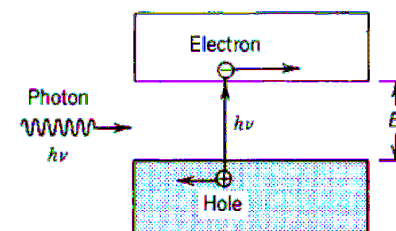

fotopowielacz, MCP, fotokomórka

Efekt fotoelektryczny

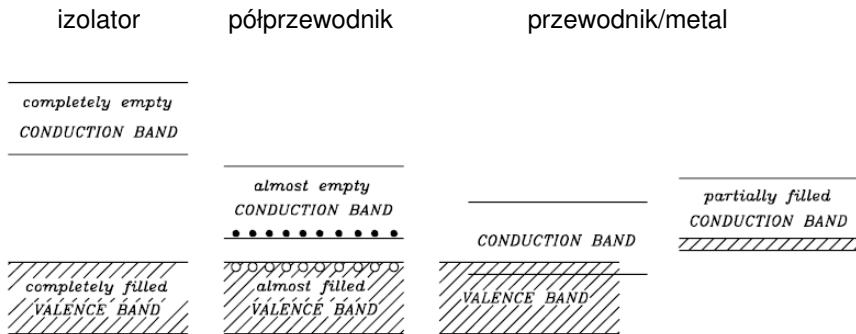
efekt fotoelektryczny wewnętrzny – elektron przenoszony z pasma walencyjnego do pasma przewodnictwa pod wpływem światła

fotodiody, detektor CCD

Pasma energetyczne

WS 2008/2009

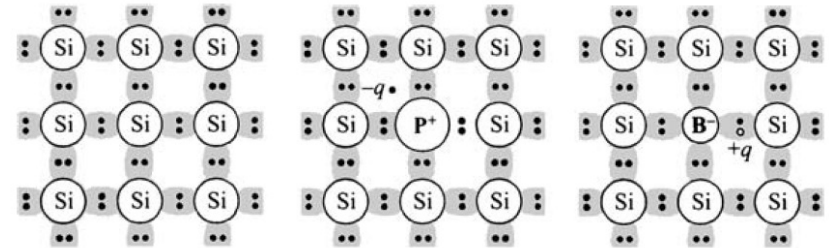
Typy półprzewodników

półprzewodnik samoistny (*intrinsic*)

półprzewodnik domieszkowany (*extrinsic*)

typ n

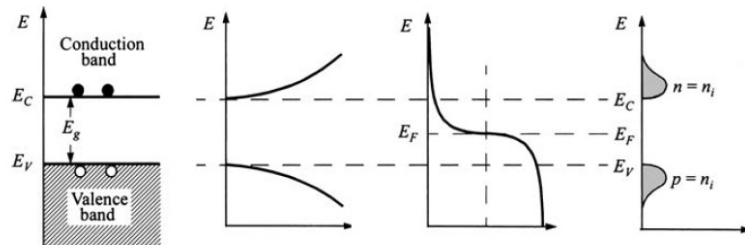
typ p

WS 2008/2009

Półprzewodnik samoistny

stan równowagi między termiczną aktywacją nośników a rekombinacją elektronów i dziur

$$n = p$$

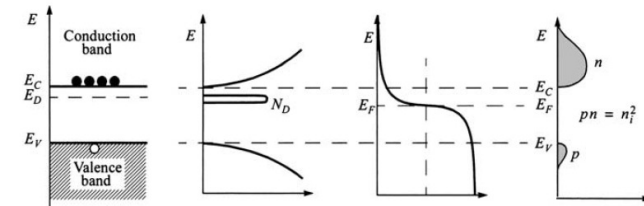
$$pn = N_C N_V \exp\left(-\frac{E_g}{kT}\right) = n_i^2$$

WS 2008/2009

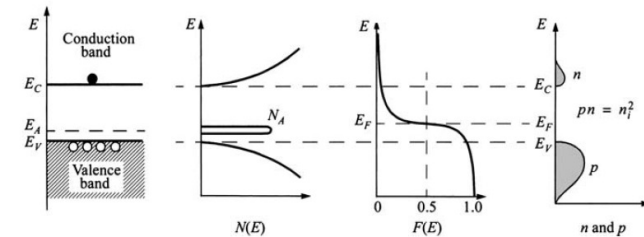

Półprzewodnik domieszkowany

typ n

typ p

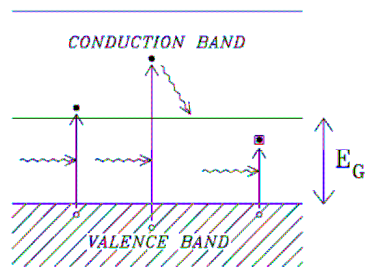

WS 2008/2009

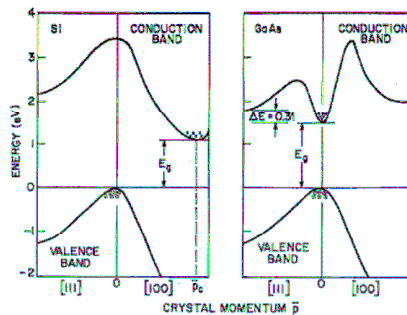

Wzbudzenia w półprzewodniku

wzbudzenia termiczne
wzbudzenia z absorpcją fotonu

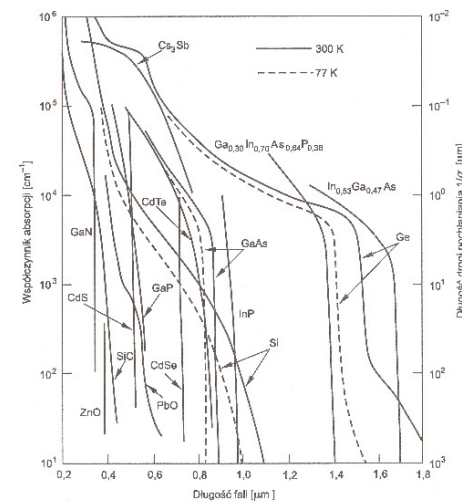
przerwa skośna przerwa prosta

WS 2008/2009

Przerwa energetyczna

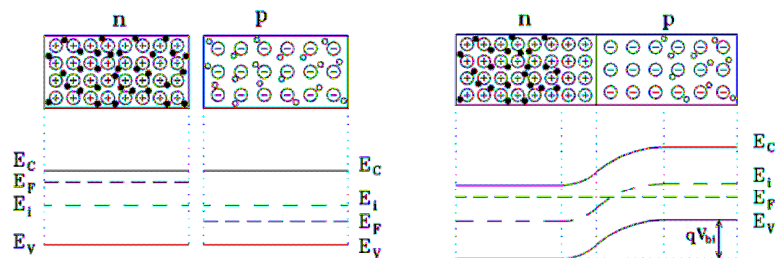

WS 2008/2009

Złącze p-n

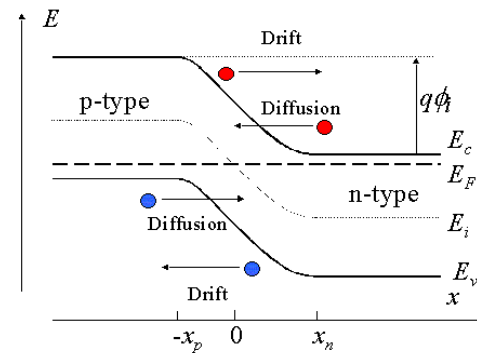
równowaga termodynamiczna osiągnięta jest poprzez dyfuzję nośników
– następuje jonizacja domieszek, donatorów i akceptorów
zjonizowane domieszki powodują drijf nośników w przeciwnym kierunku aż do ustalenia się równowagi

WS 2008/2009

Złącze p-n

poziom Fermiego jest stały dla całego złącza

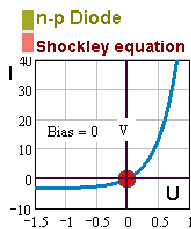
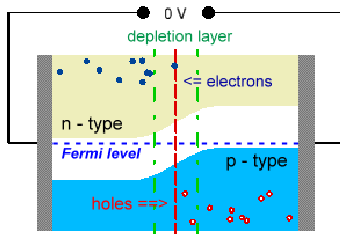
WS 2008/2009

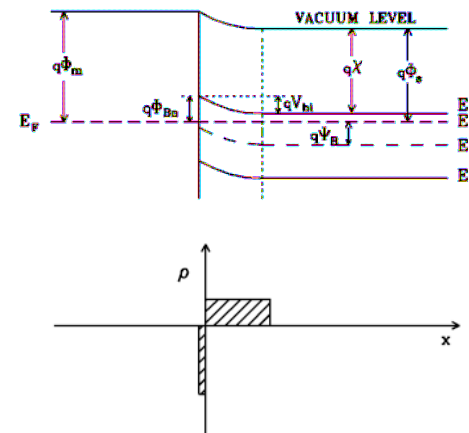
Złącze p-n

całkowity prąd w złączu (równanie Shockleya)

$$J = J_p + J_n = J_0 \left[\exp\left(\frac{qV}{kT}\right) - 1 \right]$$

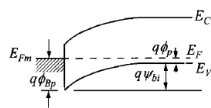
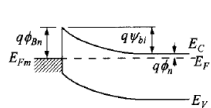
Złącze m-s

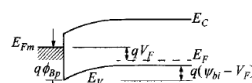
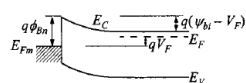
Złącze m-s

n-type semiconductor

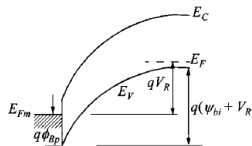
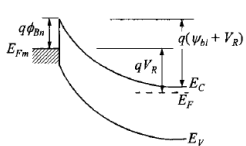
p-type semiconductor

równowaga termodynamiczna

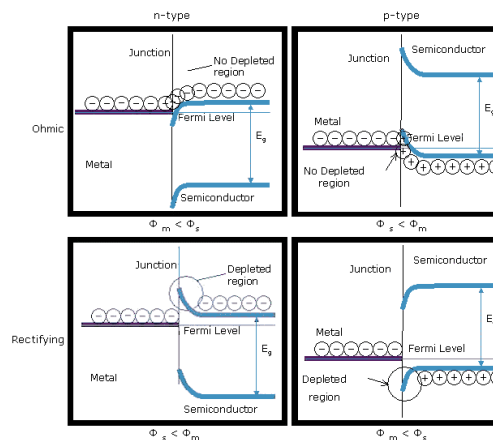
napięcie w kierunku przewodzenia

napięcie w kierunku zaporowym

Złącze m-s

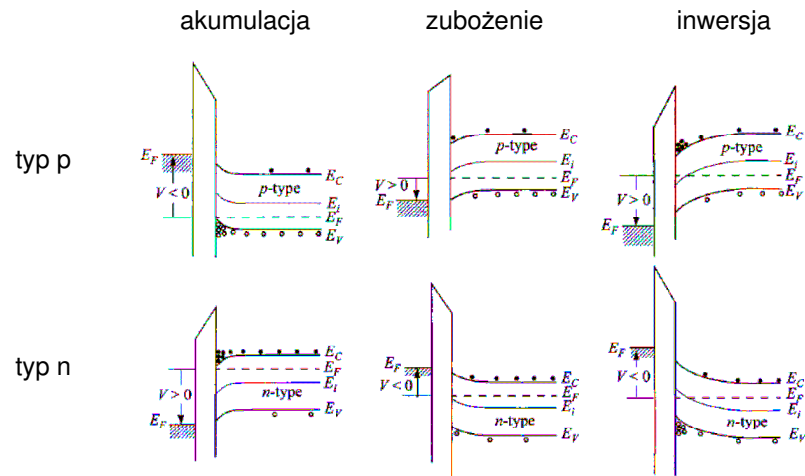

bariera energetyczna w złączu jest niewielka – nie różnie oporność – złącze omowe
brak warstwy zubożonej

bariera energetyczna w złączu jest duża – różnie oporność – złącze Schottky'ego
warstwa zubożona

Złącze m-i-s - układ pasm

Złącze m-i-s

gęstość ładunku powierzchniowego

$$Q_s = -\epsilon_s \mathcal{E}_s = \mp \frac{\sqrt{2} \epsilon_s kT}{q L_D} F\left(\beta \psi_s, \frac{n_{po}}{p_{po}}\right)$$

pojemność złącza

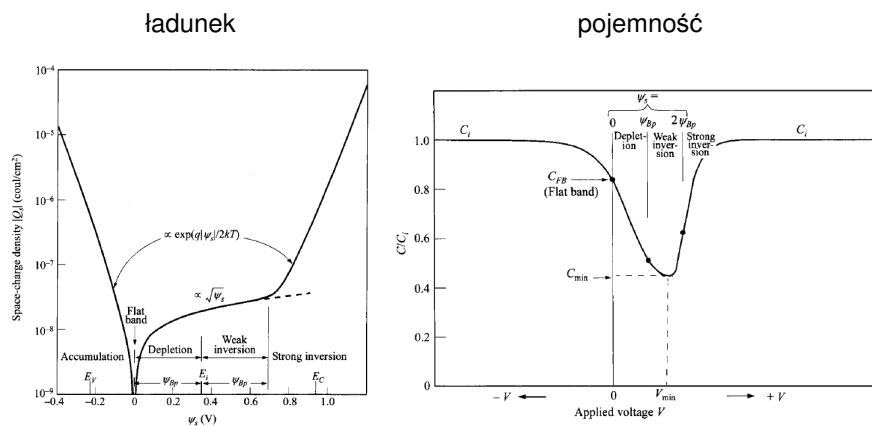
$$C_D \equiv \frac{dQ_s}{d\psi_s} = \frac{\epsilon_s}{\sqrt{2} L_D} \frac{1 - \exp(-\beta \psi_s) + (n_{po}/p_{po})[\exp(\beta \psi_s) - 1]}{F(\beta \psi_s, n_{po}/p_{po})}$$

$$F\left(\beta \psi_s, \frac{n_{po}}{p_{po}}\right) \equiv \sqrt{[\exp(-\beta \psi_s) + \beta \psi_s - 1] + \frac{n_{po}}{p_{po}}[\exp(\beta \psi_s) - \beta \psi_s - 1]} \geq 0$$

$$L_D \equiv \frac{\sqrt{kT \epsilon_s}}{\sqrt{p_{po} q^2}} \equiv \sqrt{\frac{\epsilon_s}{q p_{po} \beta}}$$

Złącze m-i-s

Detektory światła

detektor światła - urządzenie, w którym pod wpływem absorpcji promieniowania elektromagnetycznego zmieniają się jego właściwości

detektory termiczne
pomiar odbywa się poprzez detekcję zmiany temperatury w wyniku absorpcji światła

detektory fotonowe
promieniowanie powoduje zmianę obsadzenia poziomów energetycznych

Detektory termiczne

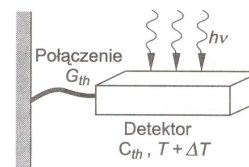
Detektor	Tryb pracy
Bolometr	Zmiana przewodnictwa elektrycznego
Metaliczny	
Półprzewodnikowy	
Nadprzewodzący	
Ferroelektryczny	
Na „gorących nośnikach”	
Termopara	Generacja napięcia na złączu dwóch różnych materiałów spowodowana zmianą temperatury
Piroelektryczny	Zmiana spontanicznej polaryzacji elektrycznej
Komórka Golaya	Termiczne rozprężanie gazu
Z absorpcją krawędziową	Transmisja optyczna półprzewodnika
Piromagnetyczny	Zmiana właściwości magnetycznych
Ciekłokrystaliczny	Zmiana właściwości optycznych

$\lambda \sim 1 \mu\text{m}$ do 0.1mm , szybkość odpowiedzi $\sim 10 \mu\text{s}$
szeroka i gładka charakterystyka widmowa
duży stosunek powierzchni do objętości
silna absorpcja i dobra izolacja termiczna od otoczenia

WS 2008/2009

Detektory termiczne

C_{th} - pojemność cieplna
 G_{th} - przewodność cieplna

równanie bilansu ciepła:

$$C_{th} \frac{d\Delta T}{dt} + G_{th} \Delta T = \varepsilon \Phi$$

ΔT – zmiana temperatury
 ε – emisyjność detektora
 Φ – sygnał

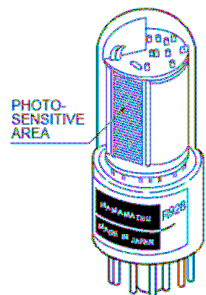
WS 2008/2009

Fotopowielacz

side-on

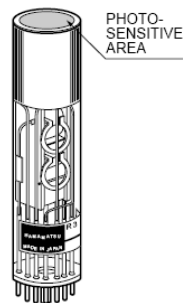
niższa cena, powszechne w prostych urządzeniach do pomiaru widm
fotokatoda odbiciowa

wydajność
 $\sim 50-70\%$

head-on

większa czułość
kontrola powierzchni aktywnej
fotokatoda przezroczysta

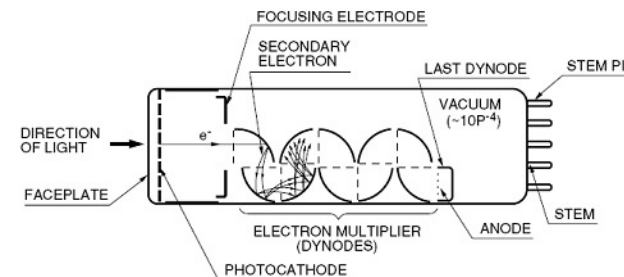

wydajność
 $\sim 70-90\%$

WS 2008/2009

Fotopowielacz

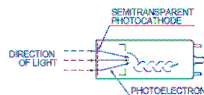
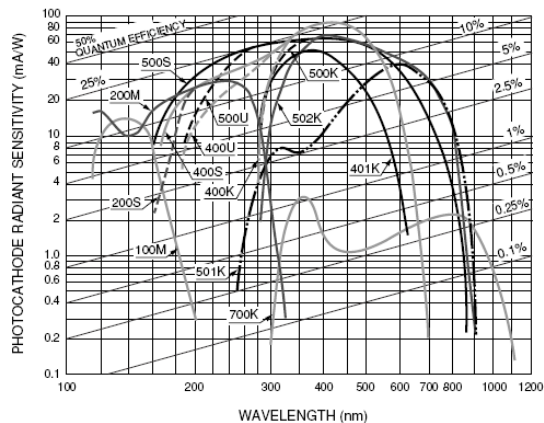
działanie oparte o efekt fotoelektryczny zewnętrzny i emisję wtórną

WS 2008/2009

Fotokatoda transparentna

charakterystyka widmowa – fotokatody transparentne

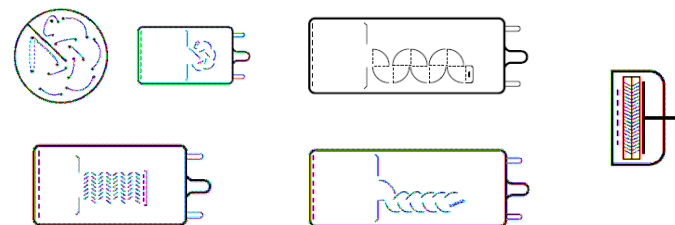
100M – Cs-I
 200M – Cs-Te
 400U – bi-alkaliczna
 500 – wieloalkaliczna
 700K – Ag-O-Cs

WS 2008/2009

Obszar powielenienia

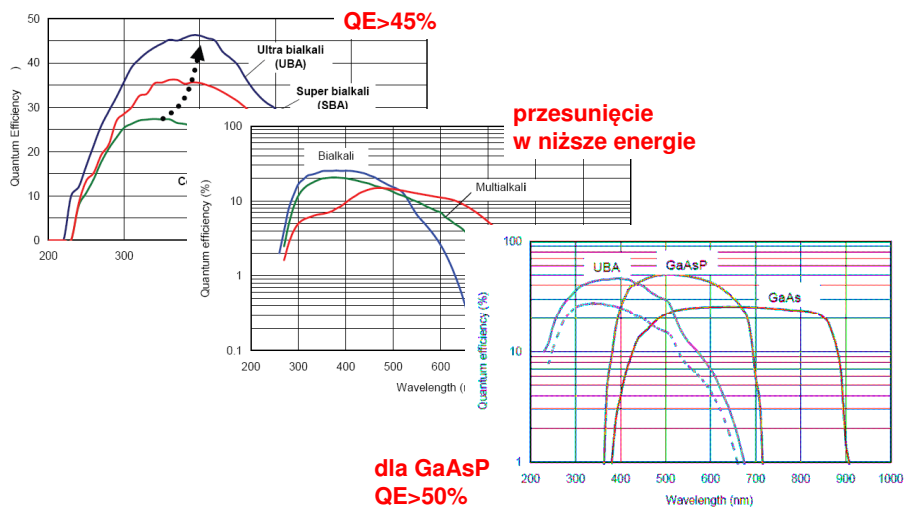
Typ dynody	Czas narastania [ns]	Linowość impulsu przy 2% odchyleniu [mA]	Odporność na pole magnetyczne [mT]	Jednorodność	Efektywność zbierania	Cechy
Obwodowo-ogniskowany	0,9–3,0	1–10	0,1	Słaba	Dobra	Kompakt, duża szybkość
Skrzynkowo-kratowy	6–20	1–10	0,1	Dobra	Bardzo dobra	Duża efektywność zbierania
Linowo-ogniskowany	0,7–3	10–250	0,1	Słaba	Słaba	Duża szybkość, wysoka linowość
Żaluzjowy	6–18	10–40	0,1	Dobra	Słaba	Odpowiedni do fotopowielaczy o dużych średnicach
Siatkowy	1,5–5,5	300–1000	700–1200	Dobra	Słaba	Dla zastosowań w dużych polach magnetycznych
Mikrokanalikowy	0,1–0,3	700	15–1200	Dobra	Słaba	Bardzo duża szybkość

WS 2008/2009

Najnowsze osiągnięcia

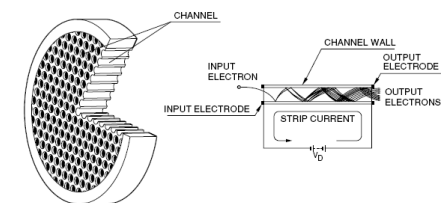

WS 2008/2009

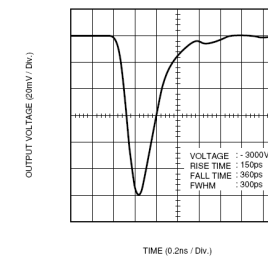

MCP-PMT

microchannel plate

detektory MCP-PMT są bardzo szybkie, pozwalają badać procesy zachodzące w skali dziesięciu pikosekund

WS 2008/2009

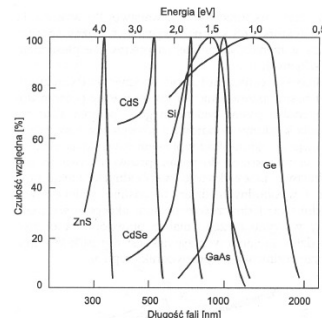

Fotorezystor

zasada działania: zmiana oporności półprzewodnika pod wpływem padającego promieniowania
możliwe wzmocnienie ($<10^6$)

Półprzewodnik	E_g [eV]	λ_c [μ m]
CdS	2,4	0,52
CdSe	1,8	0,69
Si	1,12	1,1
Ge	0,67	1,85
PbS	0,42	2,9
PbSe	0,23	5,3
InSb	0,23	5,3
$Hg_{1-x}Cd_xTe$	zależy od x	maks. 25

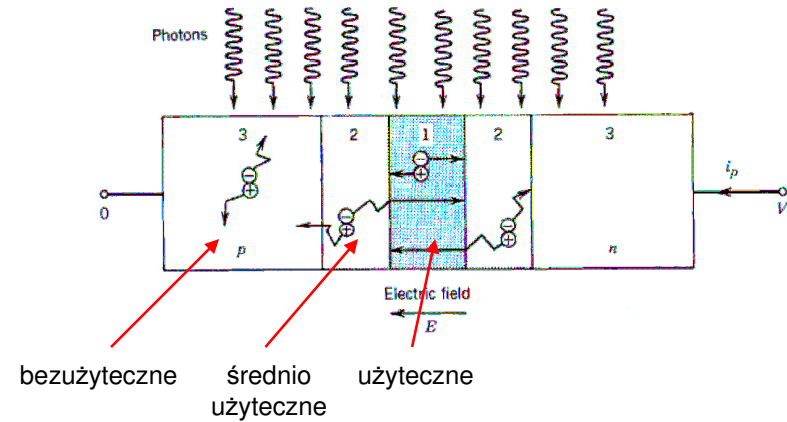
pasmo-pasmo
domieszki
związki potrójne

WS 2008/2009

Fotodioda p-n

fotodioda pn , polaryzacja w kierunku zaporowym

WS 2008/2009

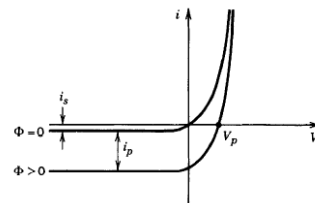

Fotodioda p-n

mod fotoprzewodzący

napięcie w kierunku zaporowym:

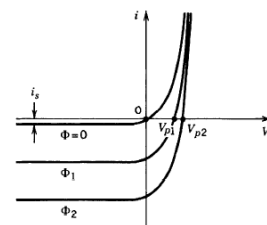
- silne pole elektryczne, wzrost prędkości, skrócenie czasu tranzytu
- wzrost szerokości warstwy zubożonej
- wzrost obszaru aktywnego

mod fotowoltaiczny

złącze niespolaryzowane:

- absorpcja fotonu powoduje powstanie różnicy potencjałów
- prąd ciemny = 0A

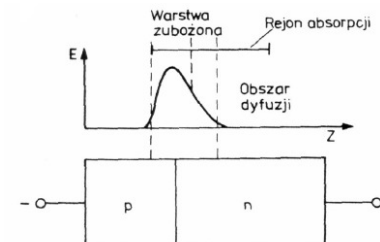

WS 2008/2009

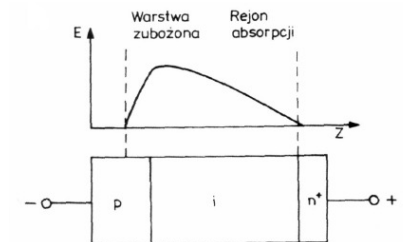

Fotodioda p-i-n

fotodioda pn

fotodioda pin

fotodioda pin :

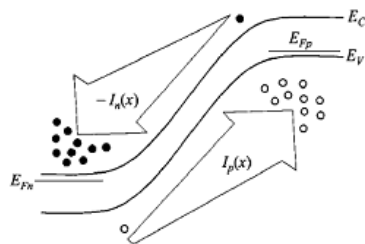
poszerzenie warstwy zubożonej: więcej nośników dryfujących, większy obszar aktywny optycznie, zwiększenie czasu tranzytu

WS 2008/2009

Fotodioda lawinowa

fotodioda lawinowa (APD) – jeden z najbardziej czułych detektorów światła

jonizacja – w przypadku gdy pole elektryczne przekroczy określoną wartość, większą niż przerwa energetyczna, nośniki uzyskują energię, która jest wystarczająco duża by wygenerować parę elektron - dziura

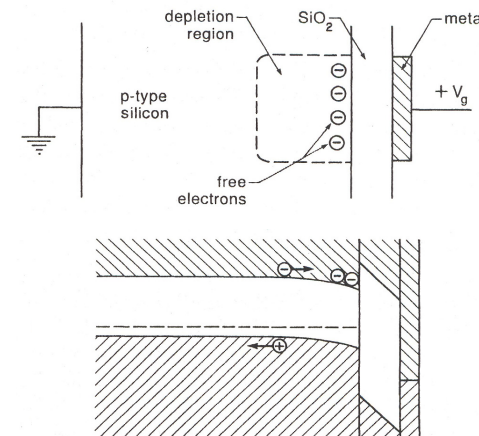
wzmocnienie!

Detektor CCD

pixel – picture element

Si, typ p, w warunkach inwersji kondensator elektronowy

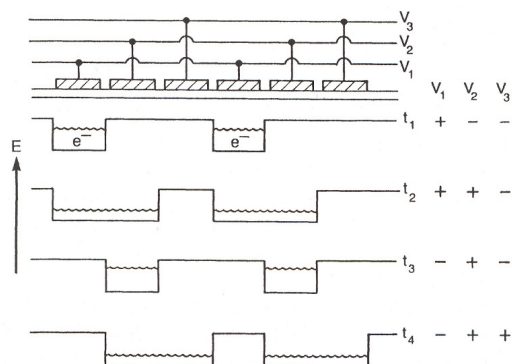
przyłożenie napięcia V_g :
odpływ dziur – warstwa zubożona
wolne elektrony na złączu

absorpcja fotonu:
rozbitcie pary elektron-dziura
brak rekombinacji w warstwie zubożonej

CCD – przekaz ładunku

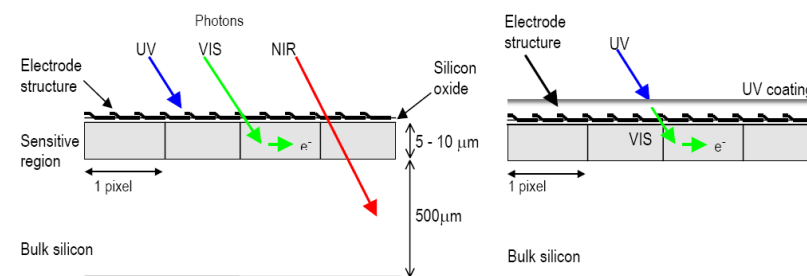
sekwencja napięć prowadzi do transferu ładunku
detektor CCD trójfazowy

Detektor CCD

front-illuminated CCD (FI)

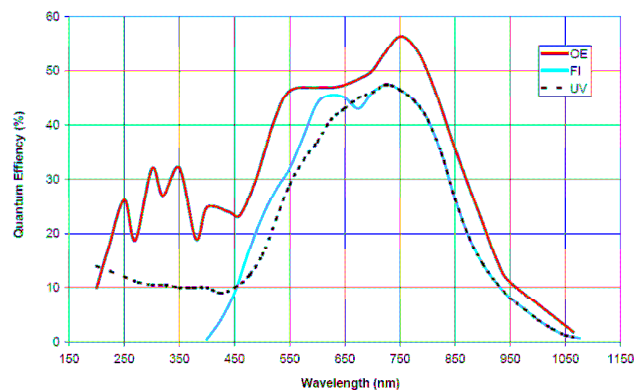
front-illuminated CCD z pokryciem UV

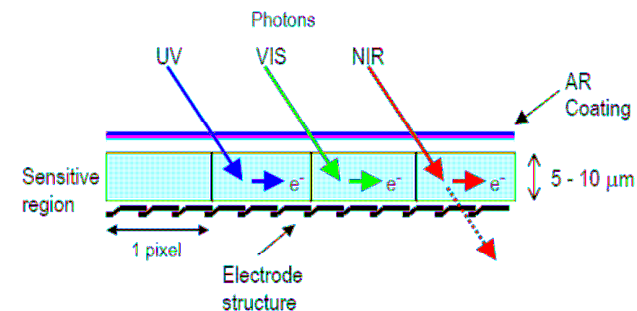
Wydajność kwantowa

front-illuminated CCD (FI)

Wydajność kwantowa

back-illuminated CCD

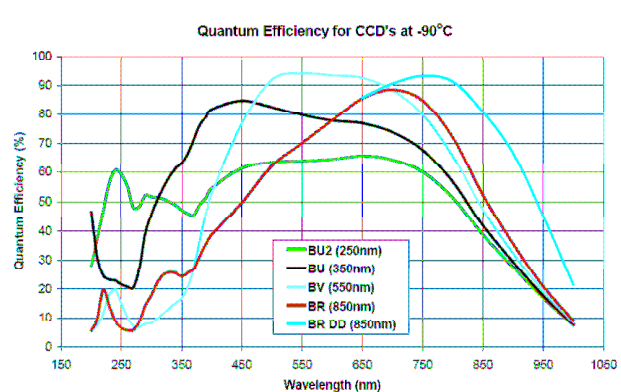

poprzez warstwę AR możliwa zmiana maksimum czułości

Wydajność kwantowa

back-illuminated CCD

To już (dopiero) koniec

